

---

priopćenja

Tomo Vereš

ZABORAVLJENI HRVATSKI MISLILAC

Hijacint Bošković (1900—1947.)

Ima još mnogo živih u našoj domovini koji se živo sjećaju dominikanka o. dra Hijacinta Boškovića, filozofsko-teološkog pisca i mislioca. Ima i onih koji još uvijek crpe poticaje u svome duhovnom životu i misaonom radu iz njegovih knjiga i članaka. No do danas, trideset godina poslije njegove smrti, nije se našao još nitko tko bi pokušao ponazočiti njegov lik i njegovo djelo u našoj široj javnosti i prikazati njegovo značenje. Razlozi su tome mnogostruki: crkveni i politički, redovnički i dominikanski, društveni i pojedinačni. Stoga možemo donekle shvatiti, premda ne i opravdati postupak poznatog »Leksikona pisaca Jugoslavije« (izd. Matica srpska 1972.) koji je jednostavno prešutio ime Hijacinta Boškovića, kao što je, uostalom, prešutio imena i drugih vrijednih domaćih stvaralaca, na primjer fra Karla Balića i ostalih.

Dosad jedina biografska bilješka o o. Boškoviću objavljena je na latinskom jeziku kao nekrolog u »Acta Capituli Provincialis Provinciae Dalmatiae O. P., Ragusii 1950«, Zagreb 1950., str. 13—18. Napisao ju je o. Sibe Budrović. Sa zahvalnošću se sjeća o. Hijacinta i njegov učenik dr. Makso Pelosa u izvratku svoje doktorske disertacije »La rinascita dell'ordine domenicano nella Dalmazia e a Ragusa durante il giuseppinismo in dissoluzione (1827—1852)«, Roma — Rijeka 1968, str. 4—5. Ime H. Boškovića susrećemo nadalje u raznim inozemnim publikacijama koje

prikazuju hrvatsku filozofijsku misao u prvoj polovini 20. stoljeća. Prema Dj. Kurepi i V. Filipoviću pisanje H. Boškovića značajno je u spoznajno-teorijskom pogledu (*»surtout pour la théorie de la connaissance«*; usp. *»Les grands courants de la pensée mondiale contemporaine«*, Marzorati, Milano 1959., sv. II, str. 1281.), dok ga L. Vrtačić ubraja među naše važne tomiste (usp. *»Der jugoslawische Marxismus«*, Walter-Verlag, Olten und Freiburg i. Br. 1975., str. 29.). No sve se to sastoji samo u navođenju imena, a ne u prikazivanju ili razrađivanju misli.

Prije tri godine pokušao sam preko *»Vjesnika Hrvatske Dominikanske Provincije«* (br. 30/1974., str. 28—29.) okupiti suradnike za sastavljanje dokumentarne biografije i stručne bibliografije o. Boškovića. Taj je pothvat samo djelomično uspio. Zahvaljujući suradnji njegove rođene braće Joze i Vjenceslava, koje sam posjetio 3. lipnja 1976. u Selcima na Braču, te subraće dominikanaca A. Fazinića, B. Dedića, Z. Plenkovića, T. Deškovića i s. Marije Anđele Cvitanović sakupilo se poprilično biografskih podataka. Ali bibliografija članaka je, unatoč svim uložnim naporima, još uvijek vrlo manjkava. Teško je npr. utvrditi u kojim je sve domaćim i inozemnim zbornicima i enciklopedijama o. Hijacint objavljivao svoje priloge. Zato je, po našem mišljenju, zasad nemoguće valjano odrediti dominantnu temu Boškovićeve misli, suditi cjelovito o njezinu sadržaju i obilježjima. Stoga smo odlučili da u ovome kratkom prigodnom napisu iznesemo samo neke važnije bio-bibliografske podatke, kako bismo lik i djelo ovoga marljivog hrvatskog mislioca istrgnuli iz zaborava.

1. Hijacint (krsno ime: Ante) Bošković rođen je u Selcima na otoku Braču 15. travnja 1900. kao treće od osmoro djece svojih roditelja. Osnovnu školu pohađao je u rodnom mjestu, a gimnaziju u dominikanskom sjemeništu u Bolu i u Starom gradu na Hvaru. Prema kazivanju braće Joze i Vjenceslava mali Ante nije bio dobar učenik. Općenito je ostavljao dojam neke duhovne nepokretljivosti i skučenosti. Stoga su ga vršnjaci zvali *»Muto«* (= buzdo). Njegov učitelj don Šime, kanonik iz Hvara, smatrao je potrebnim da upozori oca kako mu sin nije za školu, jer *»neće da uči«*. Tada je otac učinio odlučan korak, koji je maloga Antu priklonio knjizi i učenju: stavio je preda nj seljačku motiku i knjigu, pa rekao *»Sada biraj!«* Ante je izabrao knjigu.

U višim razredima gimnazije počela je dolaziti do izražaja neka osobita vrsta duhovnosti i misaonosti, koja ipak u postojećim školskim predmetima nije mogla naći svoju primjerenu afirmaciju.

12. listopada 1918. Ante Bošković je stupio u dominikanski novicijat u Dubrovniku i uzeo redovničko ime Hijacint. Prvu godinu filozofijskih studija svršio je 1919/1920. na Dominikanskoj visokoj bogoslovnoj školi u Dubrovniku, dok je ostalih šest godina redovitog filozofijsko-teologijskog studija i dvije godine specijalnog studija filozofije (Cursus magisterii philosophiae) završio na Općem učilištu Reda (Studium Generale) *»Ange-*

licum« u Rimu. Za svećenika je zaređen 13. srpnja 1924. Ispit lektorata, tj. diplomski ispit za profesora filozofije i teologije na učilištima dominikanskog Reda, položio je 10. lipnja 1926., a naslov »doktora filozofskih znanosti« dobiva 1928., poslije čega se vraća u domovinu (Zagreb).

Već kao mladi student filozofije u Rimu pokazivao je znakove osobite mislilačke nadarenosti. Čini se da je upravo susret s filozofijom oslobodio dotad neslućene duhovne snage njegova bića. Profesori su ga često imenovali glavnim voditeljem tada uobičajenih usmenih rasprava na Sveučilištu. Njegova lektorska disertacija pobudila je pozornost svih profesora, dok su ga školski kolege od tada najčešće nazivali »il Genio«. Na natječaju svih crkvenih sveučilišta u Rimu, koji je raspisala Rimski Papinska akademija sv. Tome, o. Bošković je dobio drugu nagradu za svoju raspravu *O četvrtom dokazu sv. Tome Akvinskoga za postojanje Boga*. Tu je raspravu poslije dotjerao, te je 1930. objelodanio u prijevodu na češki jezik pod naslovom *Jsoucnost Boží* (Postojanje Boga), izd. Filozofická Revue, Olomouc. Među svojom subraćom dominikancima iz Hrvatske, s kojima je studirao na Angelicum, bio je glavni nadahnitelj i nosilac uvjerenja da je Crkvi među Hrvatima, uz redoviti svećenički i propovjednički apostolat, prijeko potrebna i osebujna intelektualna misija dominikanskog Reda i da Hrvatska Provincija (tada »Dalmatinska«) mora bez odgađanja poduzeti svoju obnovu u tom pravcu. Inače joj prijeti gubitak identiteta, pogibeljna duhovna proletarizacija, dvosmišleni prakticism i zbiljsko odcjepljenje od povijesnog stabla sv. Dominika, sv. Tome i drugih velikana Reda. Stoga je svoju subraću riječju i djelom poticao da se temeljito spremaju za budući rad u domovini i oduševljavao ih je za nj svojim brojnim i zamašnim planovima.

Ti planovi nisu bili izraz neke megalomanske ambicije ili nemoćnog priželjkivanja, nego čvrste i odlučne volje za vidljivim i opipljivim stvaranjem. Već godinu dana poslije povratka u domovinu 1929. pokreće časopis *Duhovni život*, koji podržava svojim stručnim vodstvom, te plodnom i raznolikom suradnjom kroz četrnaest godina. U njemu se prvi put javlja pod pseudonimom »Dr. J. Zumbulov« (od »zumbul« = hyacinthus). Na njegov se poticaj obnavlja 1930. mjesečnik *Gospina krunica*, a 1934., zahvaljujući opet njegovoj potpori, počinje izlaziti *Kalendar Gospine krunice*. U sklopu dominikanske izdavačke kuće »Istina« u Zagrebu pokreće tri niza knjiga, u kojima je objavljeno tridesetak djela: »Uzori«, »Duhovna biblioteka« i niz filozofijske sekcije. Često surađuje svojim zapaženim priložima u domaćim i inozemnim časopisima, zbornicima i drugim publikacijama, kao što su *Hrvatska prosvjeta*, *Hrvatska straža*, *Hrvatska enciklopedija*, *Bogoslovska smotra*, *Luč*, *Katolički list*, *Selo i grad*, *Vrbhosna*, *Život s Crkvom*, *Filozofická Revue*, *Divus Thomas* (Placentiae) itd. Sudjeluje na mnogim znanstvenim skupovima i kongresima u domovini i inozemstvu (Prag, Poznan, Rim), i to uvijek kao predavač. Suosnivač je Tomističkog društva za slavenske zemlje na kongresu tomističke filozofije u Poznanu od 28. do 30. kolovoza 1934. (usp. Bulletin

thomiste, 1934, № 4, str. 331—332.). Potiče neke hrvatske filozofe da svojim nastupima afirmiraju hrvatsku filozofijsku misao u evropskim znanstvenim središtima. Filozof Vuk-Pavlović uvijek se sa zahvalnošću sjećao prijateljske podrške koju je dobio od o. Hijacinta Boškovića na filozofskom kongresu u Pragu 1935. godine.

Profesorsku službu je započeo 1933. na Dominikanskoj bogoslovnoj školi u Dubrovniku. Kao član zagrebačkog samostana dolazio je kroz dvije godine u dubrovački studij da bi u drugom semestru predavao filozofske predmete. Od 1934. do 1939. o. Bošković je profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Senju, zatim je godinu dana učitelj dominikanskih novica i klerika u Dubrovniku. Kroz slijedećih šest godina (1940—1946.) obavljao je službu rektora Dominikanske visoke bogoslovne škole u Dubrovniku. Često je držao duhovne vježbe svećenicima, bogoslovima i časnim sestrama širom domovine. Premda nije volio upravnu službu, 1944. je bio izabran za priora dubrovačkog samostana. Tu je službu prihvatio nerado, »na izričitu zapovijed«, jer ga je sprečavala u njegovu intenzivnom intelektualnom i duhovnom radu, te se prvom zgodnom prilikom, prije isteka trogodišnjeg roka, 1946. od nje oslobodio. To ne znači da o. Hijacint nije volio služiti subraći u svakodnevnim potrebama praktičnog života. Naprotiv. Još se i danas mnogi sa zahvalnošću sjećaju kako je o. Bošković za vrijeme rata nekoliko puta putovao u plodnu Bačku i Slavoniju da bi spasio od gladi subraću dubrovačkog samostana. Zbog istoga je razloga bio uspostavio vezu s jednim engleskim majorom u Dubrovniku. Također treba spomenuti da je Hrvatska provincija, zahvaljujući upravo njegovu posredovanju, dobila imanje gdje Ivane Prčić u Subotici, što je pridonijelo otvaranju kuće dominikanaca 1946. u tom gradu. O. Bošković je s pouzdanjem gledao na budućnost te kuće, što se, nažalost, zbog tadašnjih političkih prilika ne samo nije ostvarilo, nego je čak u korijenu bilo osujećeno. U proljeće 1947. posljednji put je posjetio subotičku kuću. Tom sam ga prilikom prvi i posljednji put u životu vidio i pozdravio.

Prema kazivanju svih koji su ga poznavali, o. Hijacint je bio čovjek vedre naravi. Predavao je jasno i zanimljivo, propovijedao strastveno. Veoma je volio glazbu. Bio je orguljaš u Angelicum, osnovao je orkestar među dominikanskim studentima u Dubrovniku, vodio je mali pjevački zbor u Zagrebu — Maksimiru.

1946. položio je u Rimu ispit za najviši akademski stupanj u dominikanskom Redu: Magister in sacra theologia.

1947. bio je pozvan za profesora na Visoku bogoslovnu školu u Rijeci. Spremno se odazvao tome pozivu, ali se poslije nekoliko dana vratio u Zagreb radi temeljitog liječničkog pregleda. Nalaz je bio porazan: rak na jetrima. Njegov brat Vjenceslav odveo ga je iz Zagreba u Starigrad na Hvaru, da bi u tamošnjem samostanu, okružen brigom sestara dominikanke, kroz dva mjeseca proživljavao najteže trenutke svoga osobnog križnog puta. Ovdje moramo spomenuti jednu kratku, ali značajnu izjavu o.

Boškovića s. Mariji Anđeli, koja ga je u jednom trenutku neutješive boli što će uskoro »ostaviti sve i svakoga« pokušala hrabriti, dozivajući mu u pamet ono što je tako majstorski napisao u knjizi »Sjedinjenje s Bogom«. Na to je naš patnik odgovorio: »Časna Priora, to je bilo sve apstraktno.« Tako se, dakle, o. Hijacint nije ustručavao da zavapije na svoj ljudski način iz dubinâ svoje bijede: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?!« Imao je snage priznati otvoreno da je jedno umsko i spisateljsko rješavanje ljudske patnje i umiranja, a nešto sasvim drugo njihovo doživljavanje u svome biću. Po našem mišljenju, ta je iskrena i odvažna izjava o. Boškovića možda bremenitija ljudskim i kršćanskim sadržajem nego sve njegove knjige, članci, duhovne vježbe i propovijedi.

Umro je 26. prosinca 1947.

2. Filozofsko-teološki opus o. Hijacinta Boškovića opsežan je, sadržajem raznolik i bogat, ali — kao što smo spomenuli — još uvijek neistražen i slabo poznat. Njegov prvi napis uopće objavljen je u časopisu »Hrvatska prosvjeta« pod naslovom *Uz listove sv. Katarine Sienske* (usp. IX/1922., br. 21—22, str. 498—502.). U katalogu Leksikografskog zavoda u Zagrebu zabilježena su 142 članka u razdoblju između 1922. i 1942. godine. Ali taj je popis nesumnjivo manjkav, jer uzima u obzir samo napise koji su objavljeni u domaćoj periodici, a ne i one koji su ugledali svjetlo dana u raznim zbornicima i enciklopedijama. A o. Bošković je npr. naveden kao suradnik svih pet svezaka »Hrvatske enciklopedije« i kao poseban »pomoćni urednik« za struku »Dominikanski red«. Osim toga, taj popis ne obuhvaća ni nepotpisane članke našeg pisca, što je razumljivo, ni one koji su potpisani neuobičajenim kraticama. Ustanovili smo, na primjer, da u popisu nedostaje osam naslova objavljenih u »Hrvatskoj straži« 1935. godine, u kojima se vodila rasprava o stajalištu sv. Tome Akvinskog prema Bezgrješnom Začecu. Prema tome, valja najprije sakupiti sve članke o. Boškovića, jer ih prema mišljenju njegovih suradnika i poznavalaca mora biti gotovo dvaput više nego što ih sadrži katalog u LZ-u.

Kao posebne knjige ili posebne otiske svojih značajnijih studija o. Hijacint Bošković je napisao ova djela, koja navodimo kronološkim redom izdavanja:

1. *Isoucnost Boží, 1930. i 1932.*
2. *Problem spoznaje, Zagreb 1931.*
3. *De obiectivitate cognitionis, Olomouc 1931.*
4. *Albert Veliki, Zagreb 1932.*
5. *Nove struje u modernoj filozofiji, Zagreb 1934.*
6. *Relatio artis ad moralitatem, Gniezno 1935.*
7. *Svećenička žrtva* (pod pseudonimom »J. Zumbulov«), Zagreb 1938.
8. *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma, Zagreb 1939.*

9. *Sv. Toma Akvinski i Duns Skot*, Zagreb 1940. i

10. *Sjedinjenje s Bogom*, Zagreb 1943.

Kad bismo htjeli ukratko iznijeti posebnu značajku tih djela, morali bismo reći da predstavljaju prvi sustavan pothvat u nas u 20. stoljeću da se aktuelni filozofijsko-teologijski problemi domisle u svjetlu nauke Tome Akvinskoga. Kažemo »u 20. stoljeću«, jer smo u prethodnom stoljeću imali u Hrvatskoj dva slična pokušaja: nadbiskupa zagrebačkog dra Antuna Bauera i ličkog župnika Cvjetka Grubera. O. Hijacint je bio neotomist francusko-talijanske škole, koja se formirala i radila po smjernicama enciklike »Aeterni Patris« (1879) pape Lava XIII. Tko bi, dakle, želio temeljitije proučiti misao o. Boškovića, morao bi bar pročitati djela njegovih profesora u Angelicum, tj. Zachia, Barbadoa, Schultesa, Garrigou-Lagrangea, Szabóa i Vostéa, te njegovih uzora tomističke misli Maritaina i Sertillangesa.

Ali unatoč tim utjecajima koje je naš autor primao s raznih strana, ne može se poreći njegova snažna mislilačka samostalnost. Ona osobito dolazi do izražaja u njegovim najpoznatijim i zacijelo najvrednijim djelima: *Problem spoznaje*, *Sjedinjenje s Bogom*, te *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*.

Da o. Bošković piše svoje prvo glavno djelo o problemu spoznaje, posve je razumljiva stvar kad se uzme u obzir tadašnja filozofijska situacija u nas i u svijetu. Pod utjecajem Kanta i neokantovaca spoznajni problem je bio bitan filozofijski problem sve do drugog svjetskog rata. I u nas je bio objavljen velik broj knjiga i članaka koji su raspravljali o granicama i mogućnostima ljudske spoznaje. Navedimo samo dva poznata imena. S. Zimmermann izričito svodi sve filozofijske probleme na problem spoznaje, te od 1918., kad objavljuje 1. izd. svoje *Opće noetike* (2. izd. 1926.) do 1942., kad izdaje *Nauku o spoznaji*, taj je problem bio trajno u središtu njegove pažnje. O položaju i važnosti spoznajnog problema u publikacijama naših neskolastičkih filozofskih pisaca dovoljno svjedoči *Spoznaja i spoznajna teorija* (1926.) Pavla Vuk-Pavlovića.

U čemu se sastoji novost Boškovićeve *Problema spoznaje*? Čini se u tome što ta knjiga, suprotno vladajućoj filozofijskoj praksi, odbija da spoznajni problem prihvati kao središnji problem filozofije. Po Boškoviću središnji je problem filozofije ontologijski, a prvenstvo problema spoznaje u novovjekovnoj filozofiji nije ništa drugo nego umski izraz subjektivizma i deifikatorskog antropocentrizma te filozofije (usp. str. 66—67.). To je stajalište nesumnjivo odjeknulo u nas kao odrješito formulirano neuobičajeno filozofijsko mišljenje, premda su ga zastupali i neki drugi naši autori tomističkog usmjerenja. Naš poznati filozof Đuro Arnold (1853—1942.) brzo je uočio novost Boškovićeve knjige, te je osobno došao u zagrebački samostan da mu čestita na njoj i da ga potakne na daljnji rad na području filozofije. Nažalost, u »Bogoslovskoj smotri« se gotovo istodobno vodila neugodna polemika o knjizi o. Hijacinta.

Ovdje nije moguće pokazati kako se misao o. Boškovića, polazeći od filozofije, sve više otvarala spram teološke, navlastito asketsko-mističke tematike, a da pri tome nije napustila ni filozofiju, ni spekulativnu teologiju. Rezultat toga novoga usmjerenja jest posljednje značajnije djelo o. Boškovića *Sjedinjenje s Bogom*. U njemu autor pokušava utrti novi put u našoj duhovnoj literaturi: teologijski. Svjestan je da njegov pokušaj (on piše skromnije »nacrt«) neće svakoga zadovoljiti. Mnoge neće npr. zadovoljiti već samo zato što nije na liniji poznatoga, davno prihvaćenoga i prakticiranog, afektivnoga itd. No, ne osporavajući pravo postojanja tradicionalnim školama duhovnosti, o. Hijacint smatra da nam je potrebna nova vrst duhovnosti, koja bi bila prožeta traženjem i spoznajama znanstvene teologije, koja bi, dakle, na neki način bila ozbiljenje teologije u duhovnom životu kršćanina i čovjeka uopće. Zato njegova knjiga nije namijenjena isključivo nijednom posebnom staležu. Ona je u stanoovitom smislu za svakoga i nikoga. Za svakoga je, jer apelira ili bar pokušava apelirati na cijelo čovjekovo biće, na um, volju i srce, a ne samo ili pretežno na osjećaje. Štoviše, o. Hijacint kaže otvoreno da želi u svome djelu prekinuti s takozvanom »sentimentalnom« duhovnošću i s temama koje su »kadre uplašiti duše« (usp. Predgovor, str. 7.). On smatra, naime, da srce i osjećaji, po svome prirodnom statusu, nisu nipošto privilegirani nekom većom ili prisnijom bliskošću prema Bogu, nego ostale duhovne moći čovjeka, koje također potječu od Božje stvaralačke moći. Bog uvijek ima posla s cijelim čovjekom, a ne samo sa »srcem«, ili samo s »umom«. No čovjek vrlo teško postizava uravnoteženu cjelovitost i nepomučeno jedinstvo svoga mnogostrukog bića, pa je zbog toga o. Bošković svjestan da njegov ideal duhovnog života, odnosno njegova knjiga nije za nikoga.

Spomenimo na kraju studiju manjega opsega *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*. Ta je studija bila zapravo predavanje održano 25. listopada 1938. na III. zasjedanju Hrvatskog socijalnog tjedna u Zagrebu (objavljena je u aktima Tjedna, Zagreb 1939., str. 105-132. i kao poseban otisak, Zagreb-Senj 1939.). Ona svjedoči da o. Bošković nije bio suhoparan katedarski skolastičar, nego dušom i srcem smiono angažirani mislilac i prosuđivač društvenih i političkih zbivanja u suvremenom svijetu. Dakako, pristupao je tim zbivanjima s filozofijskog stajališta, a ne s političkog. Koliko je smionosti trebalo imati za to predavanje o fašizmu, možemo uvidjeti čim se sjetimo da je fašizam upravo tih godina bio na vrhuncu svoje moći. O. Bošković je fašizam smatrao izrazom novovjekovnog totalitarizma, a ovaj je, po njegovu mišljenju, izravna posljedica novoga »poganstva«, tj. ateizma, koji ide za tim da božanskog Boga nadomjesti pobožanstvenjenim čovjekom, svevladarom prirode i čovjeka, koji stvara i razara svijet po svojoj volji. Filozofijski izvor fašizma i totalitarizma je, dakle, novovjekovni antropocentrizam.

O. Bošković nije bio naivan optimist da bi se nadao skorašnjem izlazu suvremenog svijeta iz te tragične antropocentrične situacije, ali je ukazao na neke »pozitivne elemente na pomolu« (usp. str. 24-28. u posebnom otisku). Prvi i glavni element jest stanoviti ontologijski obrat, povratak onome što jest, poštivanje pojedinih bića i zagonetnosti bitka. O. Hijacint zove taj obrat »objektivizam«, a dolazi do izražaja, po njegovu sudu, u mislilaca kao što su F. Brentano, E. Husserl, M. Scheler, »Heidegger, koji divno razvija metafiziku bića, kao i mnogi drugi« (usp. str. 25.).

Iz ovog kratkog prikaza triju glavnih napisa o. Hijacinta Boškovića možemo se lako uvjeriti da nam njegovo djelo još uvijek ima što reći. I kao ljudima, i kao kršćanima.

Stoga to djelo zaslužuje pomniju razradbu nego što je dobilo u ovome skromnom prilogu.